

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Petri Angelii Bargaei Commentarius de Obelisco

Angèli, Pietro

Romae, 1586

Sanctissimo Ac Beatissimo D. N. D. Xysto V. Pont. Max.

urn:nbn:de:hbz:466:1-13181

SANCTISSIMO

AC BEATISSIMO

D. N. D. XYSTO V.

PONT. MAX.

RÆCLARVM illud est, *Beatissime Pater*, & omni laude dignissimum, quod *Plato* lib. v. de *Rep.* scriptum reliquit: *Ciuitates* tum demum felices & perbeatas fore, cum aut in *ijs* *Philosophi* dominarentur, aut, eas qui regunt, philosophari sic inciperent, ut unam eandemq; & philosophandi & imperandi rationem esse censerent. Nam *philosophia* cum animum excolat, & ad benè beateq; viuendum instituat; animus autem corporis imperio præsit, ex quo rerum omnium externarum usus, qui maxime hominum societati conseruanda sit idoneus, comparetur; non video qua ratione fieri hoc possit, si gubernanda *Reip.* ratio à recta instituendi animi ratione dissentiat: quæ è *Philosophia* præceptis tantummodo hauriri consuevit. *Ciuitates* enim hominum cætus cum sint, cætus autem ip-
sos

fos non vnus atque alter, sed plures conficiant, profectò, nisi singuli ad virtutem dirigantur, & parere legibus assuescant, cœtus illi aut dissoluantur necesse est, aut ita consistant, vt in turbulentissimo Reip. Statu miserrimè conflictentur. itaque, qui alteram facultatem ab altera seiunxerunt, rem non modò non necessariam, sed ne vtilem quidem excogitarunt. quamquam enim Philosophi qui sunt, ita se interdum ab rebus agendis abducunt, vt, cum corpore domi, atq; in vrbe sint, animo (vt idem Plato inquit) in cœlum auolent, & vtrum vicini, quos habent, belluæ sint, an homines, planè nesciant: tamen, si se ad capeffendam Remp. conferant, mirum quantum & prudentia & virtute cæteris antecellant omnibus. cuius rei caussa est, quòd non temerè, neque repentino quodam animi impetu, sed ratione & consilio ducti ad eam accedunt; non vt ex inopia sordibus emergant; sed vt illam, tanquam parentem, iuuent, & in primis beatam esse velint. quod nunquam facient, qui se prius ad omnem virtutem non conformauerint. quemadmodum enim regulam oportet esse tum rectam tum firmam, qua quis vtatur in faciundo opere, atq; in superficie exaquanda, lineisq;

lineisq; ducendis, nulla ut ex parte contorta atq;
obliqua sint; ita sanè is, cuius fidei Resp. com-
mittitur, animo excultus, & moribus institutus
sit oportet: ut, qualis ipse est, tales eos esse ve-
lit, quibus imperat. id quod haud difficillimè
consequemur, si prius è Philosophia didicerimus,
qua ratione ipsi nobis imperemus. Nam quem-
admodum, qui cadit, alterum ne cadat sustine-
re non potest; ita qui vitia sibi prius ex animo
radicitus non extraxerit, sibiq; acrius impera-
re non assueuerit, vix, ac ne vix quidem fieri po-
terit, alijs ut iustè imperet. Neq; enim bene im-
perabit unquam, qui, cui ipse pareat, habet ne-
minem. Habere autem necesse est in Rep. Prin-
cipes qui sunt, cui diligentissimè pareant, le-
gem: quam Pindarus omnium reginam morta-
lium atque immortalium vocat: eam videlicet,
quæ non quidem vel in æs incisa, vel in tabulis
per scripta, atque exarata legitur: sed quæ sem-
per unà nobiscum versatur & excubat, neque
liberè uagari aut à uoluptatibus seduci animum
permittit, eumq; ut ventos Aeolus Imperio pre-
mit, & uinclis & carcere frenat; sic illa quasi
inuitum & repugnantem in officio continet. Atq;
hæc quidem lex nihil aliud est, quàm ratio ipsa,
cui

cui vni, qui alijs imperant, assidue pareant necesse est. Sed nunc eò rem redactam videmus, ut ferme omnes, qui in Rep. principem locum tenent, seruitutem teterrimam esse putent, si cuius imperium sequantur; idq; vnum in imperio summum bonum esse putant, si nullius imperio subsint, & ex animi libidine, non ex præscripto rationis cuncta administrent. Quemadmodum Dionysius Sicilia Tyrannus; qui tum demum se cum imperio esse intelligere dicebat, cum qua vellet, ea nulla interposita mora fieri videret. ex quo Caligula Imperatoris nefaria illa voces: Tam bona ceruix simul ac iussero deponetur. &: Memento omnia mihi & in omnes licere. & blandè rogantibus conuiuis, quid videret? Quid? nisi vno meo nutu iugulari vos statim posse? quod quid aliud est, quàm exclusa iustitia, que quamdam diuina sapientie imaginem in ciuitate representat, aditum iniustitia patefacere, & malorum omnium causas in Remp. inuehere? atq; hoc sanè plerisque omnibus usu euenit, qui relicta penitus Philosophia ad eam modò facultatem se conferunt, que vulgato etiam prouerbio ad se perdiscendam, tanquam ad auream messem metendam, adolescentes cohortatur.

hortatur . qui cum ita animo affecti postea se
Reip. gubernanda dediderunt ; nihil prius atq;
antiquius habent , quàm verborum formulas et
sententiolas ex Iurisconsultorum placitis ac re-
sponsis excerptas , quibus possunt cumq; malitio-
sis interpretationibus eò detorquere , quò vo-
lunt , qua ratione plerumq; accidit , ut , quos
minus par est , ij potissimum funditus euertan-
tur , & fortunis omnibus exuti frustra deinde
hominum fidem implorent . Quid ergo ? iuris le-
gumq; scientia contemnenda est , & è Rep.
exterminanda ? minime hoc quidem . Sed aut
cum ea philosophia parte copulanda , qua mores
ad virtutem dirigit , quod optimi quiq; Iurif-
consulti faciunt : aut exoranda , sibi ut persua-
deri patiatur , philosophiam quoque per se eam
esse , qua Rempub. optimè gubernare & possit &
soleat . Possẽm hic , si euagarì & orationem pro-
lixiorẽ facere liberet , multorum Pontificum
exemplis uti : quibus quod diximus , facillimè
tueremur . Sed ne nos otio atque humanitate tua
abuti videamur , BEATISSIME PATER , non
euoluam nunc quidem veterum annalium scri-
ptores , sed proximorum annorum memoriam re-
petam , quibus Pontifices professione liberalium
†† facul-

††

facul-

facultatum inter se diuersi (eorum enim partim Iurisconsulti, partim Philosophi ac Theologi fuerunt) Remp. Christianam sic administrarunt omnes, nulli ut ex ijs reprehendi à quoquā possint. Nam in eorum Pontificatu qui in iuris prudentia excellebant, ea iurisprudētia vestigia impressa sunt, quæ maximè laudabilia esse in gubernanda Rep. consueuerunt: & eos qui è Philosophiæ quasi adytis ad eādem dignitatem prouecti sunt, sic se egregiè gessisse constat, ut commemorationem nominis sui cum omni posteritate adæquauerint. Itaque, quanquam omnes optimam Reip. regenda rationem secuti sunt, alios tamen alijs pro temporū conditione antecelluisse nemo est qui neget. In eadem enim virtute gradus quidam sunt alijs alijs superiores. ut cum nō omnes in ijsdem consistāt, omnes tamen laudem, qua digni sunt, apud bonos consequantur. Homerus Achillis personam sic tractat, ceteris ut omnibus anteponat Heroibus, qui ad Troianum bellum conuenerant, cum interea de eorundem virtute mirabiliter & sentiat & loquatur. Quod si interdū longè illustrior unius, quàm alterius Pōtificatus habitus est, & verò etiā fuit; quid de te Xyste V. Pont. Max. statuendum est,

est, quem multo ante cunctorum hominum vota
 Pontificem expetuerunt, quàm admirabilis ille
 sanctissimorum Patrum consensus Pontificè de-
 clarauit? & id quidem meritò. Sciebant enim
 te sic semper vixisse, ut, quam, puer cū esses, ex-
 pectationem de te cōmouer as, eam lōgè multumq;
 superaueris. Commouer as autem tantam, quan-
 tam ab eo cōmoueri par fuerat, quem Deus Op-
 timus Max. nondum natum dormienti patri ex
 eius vxore, que tum pragnans erat, summa fe-
 licitate filium in lucem proditurum indicarat:
 vsque adeo, ut te mox exortum pater tanti ora-
 culi non immemor, addito nomine, quod fore spe-
 rabat, cōfirmauerit. Felicè enim vocari voluit.
 cuius planè diuini ominis vim non modò exitus,
 sed etiam prima illa pueritia, atque educationis
 rudimenta tue comprobarunt. quanta enim ea
 fuit felicitas, quòd à teneris (ut Græci dicunt)
 unguiculis ea in te fuit, BEATISSIME PATER,
 ingenij magnitudo, ea memoria præstantia, ut
 Doctorem discendo præcurreres, & eorum, que
 didiceras obliuisceris nunquam. Neque enim
 felicitatem ijs finibus circūdandam censeo, qui-
 bus eam vulgo homines circumscribunt. Nam
 ad hoc quidem multo maioris momenti apud me
 † est,

est, ingenij celeritate excellere, natura bonitate
ad ea procliuem ferri, è quibus morum probita-
tem, & rerum scientiam hauriamus, quàm vel
illustri loco natum esse, vel opibus & copijs ita
cæteris omnibus antecellere, ut ea modò de caussa
nos homines admirentur; perinde atque illam
Colchorum ouem, qua, præter aureum vellus, ni-
hil planè habebat, quam obrem magnopere appe-
teretur. Sunt quidem diuitia, si rectè ut amur,
aptissimum ad laudabiliter agendum instrumen-
tum: sin secus; haud quis erret, si, quemadmo-
dum omnium scelerum administras uocauerit,
ita malorum omnium (ut Euripides ait) caussas
hominibus afferre dixerit. Euertit Alexander
Priami F. regnũ patris opulentissimum. Etheo-
cles & Polynices regij fratres, & in regia opu-
lencia educati usque adeò inter se oderunt, ut
uterque alterum mutuis vulneribus fœdissimè
confoderit, & Thebanum imperium perdiderit.
Sextus Tarquinius Superbi F. diuitia & potẽ-
tia fastu elatus Lucretia castissima fœmina stu-
prum cum intulisset, in exilium unà cum patre
pulsus est. Sed profectò dies dicẽtem me deficiat,
si eos enumerare perrexero, quibus opes detri-
mentum ac perniciem attulerunt. quocumque
enim

enim apud historicos aut poetas oculos cōvertes,
& immensas quasdā atque incredibiles vel pri-
uatorum hominū, vel maximorū regum diuitias
inspicias, ferè quo maiores fuerint, eo etiam plu-
res, grauioresq; calamitates mox consecutas esse
animaduertes. Et verò, si Platoni credimus,
fieri vix potest, vt, qui ditissimus est, siquidem
ex opinione vulgi diuitias metiamur, idem sit
valde bonus. boni enim qui sunt, ijdem felices
sint necesse est. Sed hac spinosiora fortasse sunt,
quàm epistolam deceant. Illud certè nemo non
fatebitur, eum, qui domi delicatè atque adeò in
rerum omnium affluentia educatur, cum adole-
uerit, ad voluptatem potius, quàm ad laborem
animum appellere, nisi seuerissimi custodis disci-
plina accesserit huiusmodi, quæ adolescentis ani-
mum à voluptatū illecebris reuocet, & ad vir-
tutem traducat. quod quàm paucis contingat,
nemo bonus est, qui magno suo cum dolore non
perspiciat. Nihil igitur est, cur in diuitijs feli-
citatem collocemus; ac ne in maiorum quidem
splendore & claritate. quid enim aliud est hic
se iactare, quàm ea de re insolenter gloriari, quæ
ad nos vel nihil, vel certè parum pertinet? vt
non immerito illud in eos, qui id faciunt, & cir-
cumfer-

cumferatur, & quadret. Τὸς πατέρα ἀνίσει, εἰ μὴ να-
χοδ ἀμωνα τέτρα; quasi dicat, nemo est omnino, quē
planè infelicem & abiectissimæ sortis hominem
existimare nō debeamus, si præter maiorum suo-
rum gloriam, nihil habuerit, cuius gratia se ce-
teris magnoperè cōmendet. At Romulus, The-
seus, Lycurgus, at sexcenti alij, quos nominare
necesse non est; ingenio potius & virtute, quàm
magnis quibusdam opibus, & nobilitate freti
Resp. constituerunt, quæ paulatim aucta peperere
auctoribus suis immortalitatem. quoties Ci-
cero gloriatur, se hominem Arpinatem Romæ no-
bilitatis claustra refregisse? quoties diligentia,
studio, ac labore consecutum esse, ut Metellis
Scipionibus, Lucullis, alijs æquaretur? quin e-
tiam confictis ac detortis in nobilitatis contem-
ptum vocibus Lentulitates nescio quas, & Ap-
pietates irridet. Et sanè multo pluris facienda
est ea nobilitas, quam quisque sibi peperit, quàm
quæ à maioribus nostris in nos deriuatur & re-
dundat. Illa enim nostra est, hæc aliena: illam
nihil prohibet, cur nobis totam non asseramus,
hanc alterius virtuti tribuamus necesse est. At-
que ut ex perenni fonte perennibus aquis arua
irrigantur ad fertilitatem: sic ex illa præclaris-
sima

simā semper actiones existunt, quibus humanum
genus mirabiliter iuuatur: ex hac non item.
Etenim quemadmodum in occlusis canalibus ac
paludibus aqua, qua aliunde influxerunt, ple-
rumque corrumpuntur & putrescunt, sic in ijs,
qui prater maiorum splendorem nihil habent,
quod homines mirentur, omnis ad honestè agen-
dum vis atque impetus concidit funditus, ac re-
frigescit, ut iam non laudandi, sed magnopere
vituperandi esse videantur. Quid ergo? nihil
omnino est ab ijs parentibus esse ortum, qui no-
biles & habeantur & sint? immo magnū quod-
dam bonum nullo cum bono cōparandum, si, qui-
bus illud contigit, non inani quadam opinione ac
iactantia, sed virtute & factis, qua solidam glo-
riam parere consueuerunt, quasi sartum tectum
(ut aiunt) atque integrum conseruabitur: quod
quidem nemo unquam consequetur, qui neque
animi virtute, neque ingenij bonitate maximè
excellit. Atque hanc ego huiusmodi excellentiā,
ut eò, unde digressa est, reuertatur oratio, felici-
tatē appello, qua propemodū incredibilis ac diui-
na in te ipso, PATER BEATISSIME, adhuc pue-
ro, & penè dixerim, etiā tū in cunis vagiente sic
se extulit, sic se spectādā protulit, nemo ut te, Fe-
licem

licem cum appellaret, vere felicem esse non opi-
naretur. Sed eam tu felicitatē cum in Dei Opt.
Max. cultu, & pietate totam reponeres, neque
felicem eum esse posse existimares, qui se cum ip-
so Deo, quoad à se fieri posset, quā maximē nō
coniungeret, te in Sancti Francisci familiā ado-
ptandum tradidisti; sic tamen, ut nomen reti-
nueris tuum. Sciebas enim ex ea permultos olim
prodiisse, qui cum & doctrina insignes, & singu-
lari vita integritate essent, praterquam quod
Ecclesiam Catholicam propemodum labantem
humeris ipsi suis, ne humi procumberet, sustinue-
rant, in Cælum etiam recepti unā cum mentibus
illis purissimis ac beatissimis presentes presentē
Deum inspicerent, atq; omnibus gaudijs perfusi
eius conspectu & diuinitate fruerentur. ad quo-
rum exemplum te conformare vel in primis cu-
piebas. itaque sic te totum Philosophia, ac mox
Theologia dedidisti, sic eorū studiorū cupiditate
incensus flagrauisti, ut breui in utraque incre-
dibiles progressus feceris. quibus quidem in fa-
cultatibus perdiscēdis cum assiduis versareris,
non ita tamen te à Musis, hoc est, ab his huma-
nioribus & lenioribus litterarum studijs auerti-
sti, ut subseciuis horis ea non coleres & in dicēdo
te non

ancill

te non exerceres, quantum quidem principes facultates, idest Philosophia, ac Theologia pate-
rentur, quantumq; otij ad id agendum à dome-
sticis publicisq; eius familiae curis tibi cōcede-
retur. quamobrem in ea facultate sic te, iuuenis
cum esses, exercitatum ostendisti, nemo ut fre-
quētius ad populum, qui in templis ad Christia-
nam doctrinam audiendam conuenerat, contio-
nes habuerit. At quas contiones? in quibus scili-
cet dubitarent eruditi ac docti homines, maior
ne esset selectissimorum verborū atque optima-
rum sentētiarum copia; an sanctissimorum my-
steriorum explicatio clarior, an ad Christianam
pietatem institutio facilior; an vitiorum repre-
hensio seuerior; & ad piē sancteq; viuendum co-
hortatio vehementior: nemo ut prorsus te audie-
rit, in quo ignes quasi quidam excitati non sint
ad se emendandū. nec mirum sanè, quippe qui
ea, quae alijs praecepebas, ipse tuo exemplo facien-
da demonstrares. Non enim vita genus tuae ab
oratione dissentiebat; non mores à praeceptis: ta-
lem te domi gerebas, talem institueras, qualem
foris haberi volebas; re, inquam, & factis eius
familiae disciplina dignum, quae tum fuit, cum in-
stituta est, seuerissima scilicet, & Christianarū

†††

virtus-

virtutum plenissima. qua, cum rerum humana-
rum more nonnihil à pristina illa sanctissimorū
Patrum viuendi ratione declinasset; ipse, quod
nemo satis laudare, nemo satis mirari queat,
vnus fermè ex omnibus grauissimis illis veterū
institutis delectabaris, ac sine cuiusquam ferè
vel emulatione vel exemplo tecū ipse certabas,
tecum contendebas. quamquam non ego te,
BEATISSIME PATER, tantis laudibus ornand-
um arbitrarer, si quos tum Franciscos, si quos
Bonauenturas habuisses, ad quorum normam
vitæ rationem conformare cogereris. Versabaris
tu quidem inter eos patres, qui, si atatis huiusce
mores inspiciamus, laudabiliter vixisse existi-
mari debeant; non ita tamen, exemplo vt suo ad
illud vitæ genus per antiquum, ac propè diuinum
impellere quemquam possent. Sed par erat, vt
quem Deus Opt. Max. vniuerso terrarum orbi
solum ad imperādum selegerat, eundem etiam,
tanquam vnicum Christiani sacerdotis exem-
plar, ad imitandum solum proponeret. Vesti-
gijs igitur tuis, BEATISSIME PATER, cum in-
sisteres, te ipse cum amulareris, cum præsens
præsentem, præter vnum te, haberes neminem,
quem sequi magnopere velles, ita vixisti, mul-

to ut prius totam Europam nominis celebritate compleueris, quàm quisquam pedum celeritate peragrauerit. Quamobrem quocumque te contuleras, quacumque ingrediebaris, omnes te tanquam quemdam ex veterum annalium memoria mirabantur. Stipitem illum planè ac truncum esse oportebat; qui tot tantasq; virtutes non suspiceret, qui tam singularis sanctitatis hominè sibi omni cultu non esse obseruandum statueret. Ut minimè mirari par sit, si te unum, qui vitæ actiones omnes ad virtutem iam inde à pueritia direxeras, qui tibi fortissimè imperare didiceras, qui Christiana doctrina fontes penitus imberas, atque impiorum hominum sectas identidè in Ecclesia exorientes, acerbissimè oderas, si te, inquam, sic moratum, sic institutum, sic educatum Sanctissimi Pontifices tanquam in specula excubare voluerunt, ex qua tu impendentes procellas prospiceres; & si qui essent, qui in Ecclesiam perniciosas opiniones inferrent, & quasi lolium inter frumenta sererent, eos tu, pro summa sapientia tua, compesceres, ac, si res ita postularet, grauissimis etiam supplicijs coerceres. quo in munere obeundo cum te mirabiliter gessisses, cum præterea plurima extarent alia virtutis ac

pietatis tuae vestigia, nō in Italia modò, sed etiā
in Hispania, quae persequi si velim, iam non epi-
stolam à me, sed longissimam orationem scribi
oporteat; cum, inquam, tot tamq̃ ingentibus tuis
in Remp. meritis praeium aliquod illustre diu-
tius deberi non posset, in Cardinalium ordinem
Pius V. Pont. Max. penè inuitum te ac nolen-
tem cooptauit. quo factò, cum ceteri omnes ma-
gnam ijs patribus accessisse decus iudicaret, &
tibi tamen de tanto honore gratularentur, tu la-
borem in Ecclesia iuuanda tibi ex ea dignitate
auctum statueres, tantum abest, vt animum in
otio quasi consensescere passus sis, vt dies noctesq̃
vel in rebus agendis, vel in sanctissimorum Pa-
trum scriptis & perlegendis & ad integritatem
restituendis inuigilaueris. cuius rei grauissimi
testes sunt S. Ambrosii libri, quos cum peruerso-
rum hominum, & ab Ecclesia Romana, hoc est
Catholica dissentientium studia multis in locis
planè deprauauissent, ita tu ex vetustissimorum
codicum fide emendauisti & publica utilitatis
caussa in lucem edendos curauisti, vt vel ex vna
hac re laudem sis immortalem apud omnes bonos
adeptus. Quamquam hac, si cum ijs, quae postea
consecuta sunt, comparentur, huiusmodi videri
possunt

possunt, ut digna quidem illa sint, quae dilaudemus, non tamen, quae nobis maximam admirationem moueant. Etenim, quod ante te plerisque alijs accidit, ea tibi Pontificatum pepererunt; sed, quod nullis fortasse alijs usu euenit, Pontificatus virtutes alias multo praestantiores in te esse ostendit: quae, nisi tantam occasionem nactae fuissent, delitescerent etiam nunc illae quidem, & nullorum oculos in se conuerterent. ut, quod Aristoteles ex sententia Biantis refert, verissimum esse constet, unumquemque scilicet ex magistratu, quem gerit, facile declarari qualis sit. Nam tu cum primum ad supremum istum locum prouectus es, re ipsa demonstraisti non quidem humana quapiam ope te adiutum, sed à Deo Opt. Max. ex tanto sapientissimorum Principum numero selectum, qui multis incommodis affectam, ac, si non funditus euersam, labantem certè atque in dies in peius ruentem Remp. susciperes, ac recreares: qui nauiculam fluctuantem, ac prope modum ab aduersa tempestate demersam in portum subduceres, & in tuto collocares. Nemo enim est, PATER BEATISSIME, qui non meminerit, quibus periculis salus non modò illorum, qui aut ruri in re familiari sua occupati praedijs colendis
operam

operam dabant, aut omnino peregrè proficiscerantur, sed illorum etiam omnium, qui cum in alijs, tum in hac ipsa Vrbe, Roma, inquam, atque adeo domi suæ se continebant, exposita fuerit, & quasi quadam audacissimorum sicariorum coniuratione ad quæstum & rapinam expe-
tita. Scimus cõplures & noctu & interdium trucidatos fuisse, homines innocentes: scimus grandem pecuniam per vim & metum à multis exactam: scimus ex complexu parentum filios in solitudines abductos, ut aut miserimè iugularentur, aut ingenti pretio redimerentur. quid plura? iam non deerant, qui Viriatos, qui Atheniones, qui Bargulos, & Spartacos imitati latronum ac seruitiorum duces se esse palàm, atque apertè profiterentur. quorum etiam nomine percussos nummos vidimus, ut iam parum abesset, quin magistratus etiam & collegia auro, argento, æri flando feruendo ab ijs creatum iri suspicaremur. atque hoc sanè aliquo modo ferri potuit, si in extremis huiusce Reip. atque Imperij finibus accidisset. Nunc autem in ipso medio Latii, in ipsa, inquam, vrbe Roma, quam cæteris omnibus urbibus certissimo præsidio ad salutem esse oportebat, hæc ipsa scelera fieri audiimus,
vidi-

vidimus, sensimus; ut iam ad ea coercenda ne
externa quidem auxilia, & conductis ingenti cum
Aerarij dispendio copia sufficerent. quas cala-
mitates, cum agri liberè coli non possent, neque
mercatura sine periculo ac certissima mortis me-
tu exerceri, necessario & frugum inopia, & fœ-
dissima fames cōsequebatur. neque sanè hoc ideo
à me dicitur, quod eum, qui tum Reip. praeerat,
tanquam unicam tantorum malorum causam
reprehendendum & accusandum censeam. absit
hoc à mea & aliorum cogitatione: sed ut intelli-
gatur quantum in una eademque virtute homo
homini præstet, quantumque intersit inter eum
qui à philosophia institutus ad Remp. accedit, &
illum qui cancellis quasi quibusdam cōclusum se
putat à iuris legumque scientia, quos, etiam cum
Reip. ratio postulat, refringere non audeat. Du-
bitandum enim non est, quin ea, quae tum fiebāt,
ipso inuitissimo fierent, qui imperabat. Sed pro-
fectò nemo tam felix est, qui in magna & nume-
rosa familia non habeat aliquos sua potius ipso-
rum utilitatis cupidos, quam eorum gloria stu-
diosos, quorum negotia in gubernanda Rep. ad-
ministrant. quare cum per summam fraudē eos,
qui Reip. praesunt, decipiant; facile fit, ut im-
probis

probis hominibus ad improbè agendū aperto aditu, atque impunitate proposita status Reip. funditus conuellatur, & omnia sursum deorsum temerè ferantur. quod quidem tum accidere qui meminerint, si quidem ij boni sunt, fieri minimè potest, quin toti horreant & contremiscant, seq̃, seruos esse non magnopere mirentur & gaudeant è tanta gladiatorum licentia, è tanto sicariorum numero, atque improbissimorum hominum audacia; qui locupletum omnium fortunas prædam esse suam arbitrabantur, & innocentissimorum quorumq̃, vitam acerbè & penitus oderant. Verum enim uero, quemadmodum usu euenire interdum consuevit, ut post fœdissimos imbres, & magnam aliquam turbulētamq̃, tempestatem Solem discussis nubibus repenti cū intuemur, ipsius lucem & pulchritudinem eo lætiores oculis usurpemus nostris, quo minus id futurum putabamus: ita in tanta rerum omnium confusione, cum miserè iactaremur, eamq̃, in dies magis magisq̃, augeri videremus, neque vlla spes è tot miserijs, qua undique in nos inguebant, euadendi ostenderetur, Dei Opt. Max. prouidentia & beneficio nobis iam non minus insperantibus, quàm pereuntibus repenti consultum

fultum fuisse animaduertimus . Etenim euocato
(ut par est existimari) in Cælum atque in bea-
tarum mentium consortium GREGORIO XIII.
cum Patrum comitia propter multas & maxi-
mas caussas lōgiora fore, quàm vellemus, quàmq;
Reip. tempora postularent, vulgo arbitraremur,
Dei, inquam, Opt. Max. voluntate, atque in-
stinctu factum est, ut tu BEATISSIME PATER,
intra paucissimos dies, vel horas potius incre-
dibili cum latitia honorū omniū Pontifex Max.
creareris. Quis enim te cū purissima & castis-
sima vita hominem, tum eximia sanctitatis Sa-
cerdotem, & spectata virtutis virum, qui tot
annos in Rep. administranda cum laude versae-
tus esses, in eum locum prouectum fuisse non leta-
retur, quo cum peruenisses, maximis illis, atque
inueteratis morbis, quibus affligebamur, me-
dereris? Neque verò, qui ex tam felici nuntio
gaudijs omnibus exultarunt, decepti sunt: quā-
do non prius in puppi sedens clauum Reip. tenui-
sti, quàm nos sedatis quasi tempestatibus tran-
quille vehi cœpti sumus. Ut iam tum non maior
ad bonos latitia, quàm ad improbos & facinoro-
sos metus peruenisse videretur. Itaque, qui pau-
lò ante domi se marentes continebant, neq; pro-
pter

†††

pter

pter grassatores exire in publicum audebant, liberè iam per urbem vagabantur: qui verò aliorum vita ac fortunis penè apertè bellum indixerant, scelerum suorum sibi conscij, aut è bonorū conspectu profugerunt, aut capti, & gravissimo supplicio affecti pœnas eas dederunt, quas meriti fuerant. id quod si in Vrbe solum accidisset, in qua vel indicta caussa nocentes homines plecti possunt, mirabile quiddam & dictu inauditum videri deberet, tantam fuisse de virtute tua expectationem, tantam de seueritate & iustitia opinionem, ut nō ante imperare cœperis, quàm audaces & pravi homines è ciuitate facessere, atq; aliò se conferre cogitauerint. Nunc autem ijs ipsis, qui foris in aratores, in pecuarios, in mercatores licenter atque impunè grassabantur, sic res cessit, ut, qui statim non aufugerint, morte mulctati liberos ad pascendum atque ad arandum agros reliquerint: ac viatores omni metu liberarint. Quid enim timerent ijs omnibus è medio sublati, qui latrocinia exercebant? praesertim cum eorum ipsorum, quibus ceteri tanquam ducibus parebant, capita sudibus & longurijs praefixa pœnas præteritorum scelerum pependisse non ignorarent. Atque hæc quidem hu-
iusmo-

1119

1117

iusmodi cum sint, satis ut laudari ac pro rei magnitudine celebrari nequeant, illud tamen mirabilius & habetur & est: quod cum ararium penitus exhaustum esset, neque in horreis vel publicis vel priuatis frumentum reperiretur, famēsque impenderet maxima, sic à te tanto incommodo obuiam itum est, ut ex summa inopia & caritate rei frumentaria, consecuta sit annonæ uilitas, si temporum conditionem spectemus, incredibilis. Quod quidem ipsum, si illi, qui iam corroborato atque undique opibus & copijs affluentem Pontificatu faciunt, id faciunt, quod Principis liberalitatem, clementiam, & humanitatem apud omnes testatur excellentem; quo nomine factum tuum appellabimus PATER BEATISSIME? qui cum vix Pontifex à Patribus salutatus esses, cum vix haberes, unde domesticos sumptus tolerares, & annonæ sic ingrauesceret, ut iam planè inopia ac famēs, non caritas timeretur: effeceris tamen, ut undique frumento in Urbem comportato, neque ciuibus, neque peregrinis deesset, unde copiosè alerentur. Est hoc, est, inquam, opinione omnium maius, & quod heroica cuiusdam naturæ vim atque instinctum præferat. Tu Xyste V. Pont. Max. cum à pe-

††††

2

cunia

cunia inops atque imparatus foedissimā famem
depuleris, egentissimos quosq; subleuaris, in eam
rem auri pondo IIM. & amplius impēderis, om-
nibus salutem repente attuleris, inter homines
potius, quā inter Heroas recenseberis? quid
enim aliud est Heroem esse, quā omni ope hu-
manum genus iuuare, & ijs potissimum prodes-
se, quibus summa Dei Opt. Max. volūtate pra-
sis? Nam qui unam aliquam virtutem habent,
digni illi quidem sunt, quos diligamus & mire-
mur: sed qui in omnibus excellunt, iam non amā-
di solum, & suspiciendi, sed, ut veterum more
loquar, tanquam Semidei quidam è Cælo ad nos
delapsi omni veneratione ac pietate obseruandi
& colendi sunt. nec loquor nunc de te, tanquam
de Pontifice, cui videlicet in terris Christi libe-
ratoris nostri personam gerētī omnia officia, quæ
ad cultum & pietatem pertinent, debentur; sed
de ipsius animi tui singulari magnitudine ac
præstantia. Quamquam difficile fit, ut qui non
simulatè & ad tempus, sed verè atque ex animo
virtute aliqua excellit, idem etiam reliquas om-
ni ope ac studio non complectatur ac foueat. Er-
go cum tu & iustitia & fortitudinis in delendis
latrocinijs, in pacandis imperij finibus exempla
pene

penè innumerabilia edidisses, cum munificen-
tiam & liberalitatem tuam cum incredibili ca-
ritate coniunctam in subleuanda cunctorum ino-
pia re ipsa ostendisses; & in ijs sumptibus, qui
superuacanei sunt, ressecandis modestè ac tempe-
ranter viuendum esse docuisses, cum ingentem
vim pecuniarum sine vlla hominum querela ac
nullo imposito vectigali in ararium ad ultimos
casus à te constitutū retulisses: cum in istius san-
ctissima sedis auctoritate ac dignitate tuenda ne-
potētissimorum quidem Regum inimicitias tibi
esse fugiendas declarasses; in eoq; animi magni-
tudinem incredibilem prætetulisses: opus etiam
aggressus es, quod & in presentia apud omnes
magnificentiæ laude nomen sic illustrat tuum, il-
lustrabitq; in futurum, ut è memoria hominum
interiturum sit nunquam. Nam qui quauis de
caussa Romam se conferent, qui ut plurimi sem-
per fuerunt, sic posthac futuros innumerabiles
& auguramur & cupimus, cum vias apertas
ac directas, cum aquas ad omnium & volupta-
tem & utilitatem copiosissimas ac saluberrim-
as in Urbem inductas, cum Apostolorum signa
Cochlidibus columnis imposita, cum nobilissimū
Obeliscum in media Vaticani area, atque adeo
ante

ante adem S. Petri, & in maximorum Pontifi-
cum quasi vestibulo collocatum spectabunt,
XVSTI V. Pont. Max. magnificentiam cum
Christiana religione coniunctam spectabunt; e-
iusq; altissimum & vera gloria cupidum ani-
mum diuinis laudibus iure optimo prosequuntur:
quippe qui non intra longi temporis decursum,
sed intra paucissimorum mensium spatium, cum
vix Pontificatum attigisses, turbulentissimam
ciuitatem in trāquillissimum statum redegeris;
audacium insolentiam coercueris; neminem pa-
cis atque otij studiosum non reddideris; famem
atque inopiam exterminaris; ararium expleue-
ris; Vias ad religiosissimas quasq; sanctorum
edes munieris; & quod nulli antea ausi sunt
Pontifices Max. ijdemq; ab omni rerum & pe-
cuniarum affluentia instructissimi, ut tam va-
stam molem è loco suo commouerent, & in eum
locum comportarent, in quem ad amplitudinem
atque ornamentum eius templi, quod in orbe ter-
rarum augustissimum, atque amplissimum fu-
turum esset, inferri omnes cupiebant, vnus tu,
PATER BEATISSIME, incredibili cum omnium
admiratione, ac felicissimo successu propemodum
derepente atque ex improviso inuexeris; effece-
risq;

risq̄, ut vel uno hoc nomine extera omnes na-
tiones sibi urbem Romam primo quoque tempore
visendam, & tantarum rerum auctorem sup-
pliciter adorandum, cum ipsa in praesentia sta-
tuant, tum in posterum eos, qui id fecerint, bea-
tissimos fuisse predicatura sint. Sed sentio me
longius omnino proiectum, quam tua Sancti-
tatis aures fortasse ferre possint. Quamquam
enim verissima sunt, quae de incredibili virtu-
te tua palam ab omnibus gloriosè predicantur,
maiora tamen isto animo tuo ad difficillima quae-
que, eademq̄ praclarissima tum erecto, tum in-
stituto agitas, & quae iam facta à te sunt, per-
inde ac si ad te nihil pertineant vel obliuisceris,
vel pro nihilo ducis; & ut iter qui faciunt,
tametsi illi quidem ad id quod à se confectum vi-
dent, interdum cogitatione referuntur, ad id
tamen taciti se cohortantur, & parant, quod
conficiendum restat ante, quam eo perueniant,
quò se peruenturos esse decreuerunt, ita tu,
PATER BEATISSIME, cum quidem non ea, quae
ad exitum perduxeris, sed quae perducere consti-
tueris assidue tecum mediteris & cogites; Ego
ne futurarum laudum, quae tibi tum ab omnibus
tribuentur diuinae atque immortales, fructum

ATMAD

pre-

præcerpere voluisse videar, cōtraham vela ora-
tionis meæ, precatus à Deo Opt. Max. ut inco-
lunitatem, & salutem diutissimè tueatur tuã ;
&, quoniam mihi celebrandi, qua gesseris, vo-
luntatem tribuit incredibilem, eas etiam inge-
nij vires tribuat, qua rebus, quas egisti, quasq;
acturus es longè maiores, explicandis ornandisq;
sufficiant. Interea si, qua in commentarium de
Obelisco retulimus, tibi esse vel legenda, vel cer-
tè non abijcienda duxeris ; ego BEATISSIME
PATER, futurum non desperabo, ut me non om-
nino indignum existimes, cui aliquam beneuo-
lentiæ tuæ partem esse impertiendam arbitrere.
Sic te Deus Opt. Max. saluum & incolumem
diutissimè nobis seruet.

*Ingentes si facta decent ingentia Reges,
Te Regum Regem Xyste quis esse neget?*

Petrus Angelius Bargæus.

CAPITA